

УДК 657:346.3

*Н.М. Курганська, аспірант
Київського національного економічного університету*

ОЦІНКА ЗОБОВ'ЯЗАНЬ У БУХГАЛТЕРСЬКОМУ ОБЛІКУ

У статті висвітлюються особливості та проблеми проведення оцінки зобов'язань відповідно до національних стандартів бухгалтерського обліку.

Ключові слова: національні стандарти, оцінка зобов'язань, облігаційні позики, ренда, теперішня вартість.

Постановка проблеми. В процесі переходу України до ринкової економіки, вступу до Світової організації торгівлі значні зміни відбулися у сфері бухгалтерського обліку. Її реформування здійснювалося відповідно до ринкових потреб з урахуванням вимог Міжнародних стандартів фінансової звітності.

Основна мета бухгалтерського обліку в сучасних умовах полягає у наданні господарюючому суб'єкту та його фінансовим партнерам достовірних даних про процеси формування, розподілу та використання прибутку. При цьому особлива увага повинна приділятися безпосередньо оцінці господарських процесів у грошовому вимірі.

Одним із елементів, який потребує ретельного розгляду, є оцінка зобов'язань у бухгалтерському обліку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Кількість публікацій стосовно особливостей обліку зобов'язань у даний час досить велика. Питання зобов'язань розглядаються в працях таких українських та закордонних вчених, як Н.М. Малюга, Л.К. Сук, Ф.Ф. Бутинець, Я.В. Соколов, В.В., Сопко, С.Ф. Голов, С.А. Кузнецова, М.О. Козлова, М.І. Кутер. Водночас у них в основному розглядаються загальні аспекти оцінки активів суб'єктів господарювання і менше уваги приділяється саме вартості зобов'язань. У цілому ми вважаємо, що питання обліку зобов'язань за теперішньою вартістю недостатньо розкриті.

Метою дослідження є розгляд особливостей проведення оцінки зобов'язань у системі національного обліку та в міжнародній системі.

Виклад основного матеріалу. У плановій економіці оцінка об'єктів бухгалтерського обліку регулювалась централізовано, в результаті чого в практичній діяльності склались доволі спрощені погляди на цю найскладнішу частину бухгалтерського обліку. В умовах ринкової економіки проблема оцінки тих або інших об'єктів обліку набуває великого значення. Оцінка статей балансу є одним із найважливіших інструментів, що забезпечують достовірність даних про стан господарства і результати господарської діяльності, надає достовірну фінансову інформацію для прийняття ефективних управлінських та економічних рішень.

Оцінка – це процес усвідомлення позитивної чи негативної значущості будь-яких господарських явищ, результатів праці, форм виробничо-трудової діяльності, матеріальних вчинків, здобутків господарювання для задоволення людських потреб, інтересів, цілей суб'єкта.

У бухгалтерському розумінні оцінка є способом вираження в узагальнюючому грошовому вимірнику господарських засобів та їх джерел, є одним із елементів методу бухгалтерського обліку. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 6 “Виправлення помилок і зміни у фінансових звітах” визначає облікову оцінку як попередню оцінку, яка використовується підприємством з метою розподілу витрат і доходів між відповідними звітними періодами. Тобто, як вважає Н.М. Малюга, оцінка здійснюється на основі минулого досвіду та наявної інформації [3, с. 302].

Одним із важливих питань, яке потребує глибокого та багатостороннього розгляду, є питання оцінки зобов'язань. Вибір варіанта оцінки залежить від виду зобов'язань. У бухгалтерському обліку зобов'язання класифікуються на поточні, довгострокові зобов'язання, забезпечення, непередбачені зобов'язання та доходи майбутніх періодів.

Згідно з П(С)БО 11 “Зобов'язання” балансова вартість поточних зобов'язань визначається за сумою погашення. Сума погашення – це недисконтована сума грошових коштів або їх еквівалентів, яка, як очікується, буде сплачена для погашення зобов'язання в процесі звичайної діяльності підприємства. Цей вид оцінки є найпростішим. Внаслідок того, що поточні зобов'язання належать до погашення протягом короткого проміжку часу і величина дисконту незначна, вони враховуються за номінальною вартістю, тобто в сумі, що належить до виплати в майбутньому [8, с. 124].

Дещо складнішим є застосування теперішньої вартості. Її використання пов'язане зі зміною вартості грошей у часі, яка може бути зумовлена інфляційними (або дефляційними) процесами в економіці (ризик зміни купівельної спроможності грошей), комерційною ненадійністю бізнес-партнерів (наявність ризику невиконання зобов'язання) або наданням підприємцями переваги наявним грошам (схильність до збереження ліквідності).

Теперішня вартість – дисконтована сума майбутніх платежів (за вирахуванням суми очікуваного відшкодування), яка, як очікується, буде необхідна для погашення зобов'язання в процесі звичайної діяльності підприємства. Визначення теперішньої вартості залежить від умов та виду зобов'язань. За теперішньою вартістю оцінюються довгострокові зобов'язання, на які нараховуються відсотки, а саме:

- суми довгострокових кредитів;
- облігаційні позики;
- довгострокові відсоткові векселі;
- платежі за довгостроковою орендою;
- позики небанківських фінансово-кредитних установ.

Використання такої оцінки потрібно інвестору для прийняття рішень, а також для забезпечення зіставлення інформації у фінансовій звітності. Такий підхід дозволяє привести всі майбутні відсотки ресурсів у вигляді пога-

шення довгострокових зобов'язань до одного тимчасового знаменника і показати інвестору реальну вартість довгострокових зобов'язань на момент, коли він буде приймати рішення про надання коштів як інвестиції.

На практиці застосовуються різні методи визначення дисконтної суми майбутніх платежів: 1) за допомогою спеціально розроблених таблиць, за даними яких можна визначити невідому суму, не застосовуючи складних математичних дій; 2) використовуючи спеціальні формули. Ці методи залежать від умов погашення зобов'язань, що обумовлюються в кредитних угодах. Найбільше дискусій ведеться навколо визначення ставки дисконту. Це може бути банківський відсоток, вартість капіталу компанії, відсоток від отриманого ним прибутку тощо. Вибір кожного із наведених варіантів може бути виправданим [1, с. 125].

Проблема в тому, що на сьогодні спосіб оцінки за теперішньою (дисконтованою) вартістю в національних стандартах бухгалтерського обліку розкрито недостатньо. Слід відмітити, що, не дивлячись на вимоги дисконтування, закладені в П(С)БО 11, на практиці механізм проведення і відображення в обліку і фінансовій звітності одержаних сум довгострокових зобов'язань в цілому не розроблено. Виняток складають довгострокові облігації, для яких такий механізм розроблено в Плані рахунків та Інструкції № 291.

Суми забезпечень визнаються витратами. Вони визначаються за обліковою оцінкою ресурсів (за вирахуванням суми очікуваного відшкодування), необхідних для погашення відповідного зобов'язання, на дату балансу. Так, наприклад, якщо забезпечення передбачено погашати шляхом передачі виробничих запасів, то його сума забезпечення визначається в оцінці таких запасів згідно з обліковою політикою підприємства. Забезпечення для відшкодування витрат на реструктуризацію визначається за сумою прямих витрат, які не пов'язані з діяльністю підприємства, що триває. Забезпечення довгострокових зобов'язань визнаються в сумі їх теперішньої вартості. Непередбачені зобов'язання відображаються за обліковою оцінкою [6].

Згідно з Міжнародними стандартами фінансової звітності для визначення балансової вартості зобов'язань можна використовувати історичну собівартість, поточну вартість, суму погашення або теперішню вартість.

Історична собівартість – це сума надходжень активів в обмін на зобов'язання або суму грошових коштів чи їх еквівалентів, що, як очікується, будуть сплачені з метою погашення зобов'язань під час звичайної діяльності підприємства.

Поточна вартість – це недисконтована сума грошових коштів чи їх еквівалентів, яка була б необхідна для погашення зобов'язання на поточний момент [4].

На практиці історична, поточна собівартість та вартість розрахунку (сума погашення) зазвичай збігаються.

Слід зазначити, що всі записи у бухгалтерському обліку здійснюються в національній грошовій одиниці України (в гривнях). Тому операції із зобов'язаннями в іноземній валюті під час визнання відображаються у гривнях шляхом перерахунку суми в іноземній валюті за курсом Національного банку України, що діє на момент здійснення операції (дата визнання зобов'язань) [7].

Висновки. Необхідно зазначити, що оцінка зобов'язань відіграє значну роль при формуванні облікової політики підприємства. На сьогодні залишається невирішеним питання методики розрахунку теперішньої вартості для різних видів зобов'язань. Воно потребує подальших досліджень та обговорень. Ми дійшли до висновку про необхідність в подальшому розробки методики розрахунку теперішньої вартості окремо для різних видів зобов'язань та необхідності відображення їх в обліку.

Список літератури

1. Козлова М. О. Оцінка зобов'язань в бухгалтерському обліку [Текст] / М. О. Козлова // Вісник Житомирського державного технологічного університету. – 2003. – № 4. – С. 121-131. – Серія “Економічні науки”.
2. Кузнецова С. А. Бухгалтерський облік в управлінні підприємством / С. А. Кузнецова. – Мелітополь : ММД, 2008. – 230 с.
3. Малюга Н. М. Шляхи удосконалення оцінки в бухгалтерському обліку: теорія, практика, перспективи / Н. М. Малюга. – Житомир : ЖІТІ, 1998. – 384 с.
4. Міжнародні стандарти фінансової звітності [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.minfin.gov.ua.
5. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 6 “Виправлення помилок і зміни у фінансових звітах” [Текст], затверджено наказом Міністерства фінансів України від 28.05.99 № 137.
6. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 11 “Зобов'язання” [Текст], затверджено наказом Міністерства фінансів України від 31.01.2000 № 20.
7. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 21 “Вплив змін валютних курсів” [Текст], затверджено наказом Міністерства фінансів України від 10.08.2000 № 193.
8. Сопко В. В. Бухгалтерський облік капіталу підприємства (власності, пасивів) [Текст] / В. В. Сопко : монографія. – К. : Центр навчальної літератури, 2006. – 312 с.
9. Сук Л.К. Бухгалтерський облік [Текст] / Л. К. Сук, П. Л. Сук. – К. : Знання, 2008. – 507 с.

Summary

The article studies the peculiarities and problems of evaluation of responsibilities in relation to the national accounting standards.

Отримано 24.09.2008